NIEUWE UITGAVEN.

Dr. C. A. VERRIJN STUART, Inleiding tot de beoefening der statistiek, 2^e deel: De toepassing der statistische methode op de zedelijke en verstandelijke eigenschappen van den mensch.

Haarlem, Bohn 1913.

Drie jaar geleden kondigde ik te dezer plaatse de verschijning aan van het eerste deel van Stuart's „Inleiding tot de beoefening der statistiek”. Thans rust op mij de aangename plicht het tweede deel bij de lezers van dit tijdschrift in te leiden.

Wat in dit deel behandeld zou worden, vernamen wij reeds in het eerste deel (blz. 118), hoewel daar de omschrijving van het onderwerp eenigszins anders luidde. Toen werd de statistiek, die de Duitsche schrijvers „Moralstatistik” plegen te noemen, omschreven als „de statistiek der geestelijke eigenschappen van den mensch en hare openbaringen”. Thans voert hetzelfde onderwerp den naam van „de toepassing der statistische methode op de zedelijke en verstandelijke eigenschappen van den mensch”.

Ik kan mij begrijpen, dat de titel van dit boek den auteur eenige moeite heeft gekost. Dit ligt niet aan den auteur, maar aan zijn onderwerp. Hooren wij slechts, welke definities de Duitsche statistici daarvan geven.

Lexis (Conrad's Handwörterbuch) zegt: „Die Moralstatistik beschäftigt sich mit der statistischen Untersuchung derjenigen Massenerscheinungen des Menschenlebens denen eine moralische Bedeutung zukommt”. Von Mayr (Statistik und Gesellschaftslehre, Bd. III, blz. 1.) noemt de Moralstatistik „die Statistik der Zustände und Erscheinungen des Sittenlebens”. Westergaard (Grundzüge der Theorie der

Statistik, 1890, blz. 191.) spreekt van „die Statistik der geistigen Lebensbetätigung des Menschen”. Haushofer (Lehr- und Handbuch der Statistik, 1882, blz. 451) omschrijft haar aldus: „die statistische Untersuchung derjenigen Erscheinungen in der menschlichen Gesellschaft, welche beim Einzelnen aus auf freier sittlicher Willensentschliessung beruhender Tat hervorgehen”. Terwijl nu Lexis, von Mayr en Haushofer bij de handelingen der menschen, waarop de statistische methode moet worden toegepast, eene moreele overweging eischen, wil deze statistiek „Moralstatistik” heeten, spreekt Westergaard alleen van geestelijke deelneming des menschen aan het leven. Hoewel tusschen deze twee soorten van begrippen geen uitdrukkelijke tegenstelling behoeft te bestaan, dekken ze elkaar geenszins. Ter verduidelijking heeft Prof. Stuart thans in zijne definitie aan beide recht gedaan.

Is de navolging van de Duitsche auteurs en enkele van hun Fransche collega's ten opzichte van eene indeeling van de Statistiek, die naast de demographie, de moraalstatistiek, de economische statistiek en de statistiek van den staat en zijn werkzaamheid plaatst, wel gelukkig? Of liever gezegd, komt aan de Moraalstatistiek de plaats toe, die Prof. Stuart daaraan toekent? Wanneer we onder dit woord verstaan de statistiek van feiten en handelingen, die verband houden met de zedelijke en verstandelijke eigenschappen des menschen wekken wij de meening, dat bij alle andere statistiek geen sprake is van feiten of handelingen, die daarmede verband houden. Het behoud van de Moraalstatistiek als zelfstandig onderdeel geeft grond tot misverstand ¹⁾, schept den schijn eener tegenstelling, die in werkelijkheid niet bestaat. Immers, heeft de economische statistiek niets te maken met de zedelijke en verstandelijke eigenschappen van den mensch? Is het verband tusschen demographie en die eigenschappen in veel gevallen niet nog nauwer? Kan men aan den anderen kant bij de criminaliteit, die tot de moraalstatistiek behoort, den invloed van ras en van economisch milieu uitschakelen? Waar

¹⁾ Waartegen de schrijver dan ook op blz. 11 uitdrukkelijk waarschuwt.

komt bij deze indeeling de statistiek van het onderwijs en zijne resultaten terecht? De moraalstatistiek bekommert zich alleen om de resultaten, die toch ten nauwste voeling houden met de omstandigheden, die daartoe leidden en voor deze omstandigheden, voor de inrichting van het onderwijs, voor de bekwaamheid van het daarbij werkzame personeel is in de moraalstatistiek geen plaats.

In de door de Duitsche auteurs en in navolging van hen door Prof. Stuart gevolgde indeeling is iets kunstmatigs, iets onzekers, dat m. i. liever te vermijden ware geweest. Waarom volgt de officieele statistiek in haar publicaties niet de hier gewraakte systematiek? Naar mijne meening, omdat ze zich bewust is daardoor in moeilijkheden te geraken. Haar systematiek is veel nuchterder. Zij noemt elk gebiedt bij zijn naam en beproeft geen kunstmatige samenvatting, die telkens de grenzen van de terreinen zou moeten overschrijden. Hetgeen in de moraalstatistiek van den godsdienst wordt gezegd, kan evengoed besproken worden bij den stand of den loop der bevolking of bij de crimineele statistiek. Geslachtelijk verkeer en zelfmoord blijven beter in het verband, waarin ze thuis hooren, wanneer ze onderscheidelijk bij huwelijk of geboorte en bij overlijden naar doodsoorzaken worden behandeld. De statistiek der verstandelijke ontwikkeling kan gebracht worden bij de statistiek van opvoeding en onderwijs. De crimineele statistiek als de statistiek van de handelingen van den mensch, bezien door het oog van den rechter, kan tot eene groep vereenigd worden met de gerechtelijke statistiek. Met deze voorbeelden meen ik mijne bedoeling genoegzaam duidelijk te hebben gemaakt. Intusschen is Prof. Stuart in goed gezelschap en wil ik van dit onderwerp afstappen.

Menigeen zal het thans verschenen deel van de Inleiding tot de beoefening van de statistiek niet met dezelfde voldoening en bevrediging uit de hand hebben gelegd, als waartoe de kennismaking met het eerste deel hem aanleiding gaf. Waaraan of aan wien de schuld? Niet aan den schrijver, want deze heeft met evengroote scherpzinnigheid en nauwkeurigheid, in even helderen en duidelijken stijl thans zijne gedachten uiteengezet als vroeger. De oorzaak ligt bij het behandelde feitenmateriaal. Bij de demographie een in

de meeste opzichten sedert lang ontgonnen, diep geploegde akker. Op het gebied van de moraalstatistiek staat voor een groot deel nog een maagdelijk woud, dat gerooid moet worden, voordat met den akkerbouw kan worden aangevangen. Het kan niemand verwonderen, dat de oogst in beide gevallen zeer verschillend van opbrengst zal zijn. Het ligt voor de hand, dat het moeilijk is materiaal te leveren, dat aanleiding kan geven tot het constateeren van causaal verband tusschen de levensuitingen van den mensch en diens psychische eigenschappen en gezindheden. Terwijl men bij de behandeling der demographische stof vast terrein onder zijne voeten voelt, laat de gesteldheid van den bodem der moraalstatistiek slechts weinig zekere voetstappen toe. Vandaar dat op dit laatste gebied veel meer te rade moet worden gegaan met particele onderzoekingen, die in verschillende landen en steden der wereld hebben plaats gehad. Veel minder dan in de demographie staan hier de resultaten van uniforme registraties over een uitgebreid territoriaal gebied ter beschikking van den bewerker. Met de in Nederland voorhanden gegevens moet gewoekerd worden. En daarom is het jammer, dat eenige Amsterdamsche gegevens aan schrijvers aandacht zijn ontsnapt.

Het boek telt slechts weinig hoofdstukken, n. l. de statistiek van den godsdienst en de godsdienstige verrichtingen, die van het geslachtsverkeer, die van het verbruik, de criminaliteit, de statistiek van den zelfmoord, die van de verstandelijke ontwikkeling en de statistiek der vrijwillige associatie, de kiezers- en verkiezingsstatistiek. Het leeuwendeel der ruimte komt begrijpelijkerwijze aan de criminaliteit toe. Onze criminaliteitsstatistiek immers neemt sedert eenige jaren een voorname plaats in, hoewel niet mag ontkend worden dat het feitenmateriaal dikwijls zeer klein is en het opportunitetsbeginsel bij de vervolging door de ambtenaren van het openbaar ministerie eene geheel gelijkmatige toepassing der wet uitsluit. Achtereenvolgens worden in dit hoofdstuk de geschiedenis dezer statistiek in Nederland, de subjecten en objecten der strafbare feiten, de strafmate en de recidieve nagegaan. Dit hoofdstuk alleen ware reeds eene belangrijke verrijking onzer statistische litteratuur geweest, waarvoor wij den schrijver dankbaar

hadden moeten zijn. In dit tijdschrift is de plaats niet om op dit onderwerp speciaal in te gaan.

Summa summarum begroeten wij ook in dit deel een boek vol belangrijke gegevens, eene samenstelling van bijna alles wat in den laatsten, voor de statistiek zoo vruchtbaren, tijd in Nederland is bijeengebracht. Dat alles maakt Prof. Stuart's boek tot een standaardwerk, waarop wij Nederlanders trotsch mogen zijn. Ten slotte mag niet vergeten worden, dat ook het tempo, waarin de bijzondere deelen verschijnen, gunstig afsteekt bij dat, hetwelk wij bij een soortgelijk werk in vreemde taal hebben moeten constateeren.

December 1913.

FALKENBURG.